Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Doprinos akademika Mirka Pejanovića razvoju politologije (povodom 80. godišnjice života i 40 godina naučnoistraživačkog rada): Jubilej

Cvitković, Ivan

2025

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/849

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

DOI: 10.5644/PI2025.221.17

USTAVNO UREĐENJE BOSNE I HERCEGOVINE TRIDESET GODINA POSLIJE DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA

Lada Sadiković
redovna profesorica
Univerzitet u Sarajevu – Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
lsadikovic@fkn.unsa.ba
ORCID: 0000-0002-1593-5736

Apstrakt: Čelnici evropskih država okupili su se u Parizu, davne 1990. godine, kako bi se cjelokupna Evropa oslobodila "ostavštine prošlosti" s idejom da stvore "novo doba demokracije, mira i jedinstva". Međutim, nekoliko mjeseci kasnije, umjesto novog doba demokracije, mira i jedinstva, došlo je do rata u bivšoj Jugoslaviji, posebno u bivšoj Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini, tj. do "tragičnog sukoba u regionu", kako se u Bosni i Hercegovini rat oficijelno naziva. Republika BiH je prije rata bila savremena, demokratska i pravna država, koja je poštovala ljudska prava i nije imala teritorijalne pretenzije prema drugim državama, kako je to istaknuto u Mišljenju br. 4. Arbitražne komisije Konferencije za mir u bivšoj Jugoslaviji. Sa svojim tadašnjim uređenjem BiH je ispunjavala najveći dio uvjeta za ulazak u Evropsku zajednicu, današnju Evropsku uniju, što se moglo ostvariti nakon manjih izmjena i dopuna Ustava SR BiH iz 1974. godine. Rat u Bosni i Hercegovini je završio historijskom vazdušnom intervencijom NATO-a pod nazivom *Deliberate Force*, nakon čega je u Vazduhoplovnoj bazi Ohajo u Daytonu parafiran, a u Parizu potpisan Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (1995), koji se sastojao iz jedanaest aneksa, dok je BiH u okviru Aneksa 4. Općeg okvirnog sporazuma za mir dobila svoje "novo" ustavno uređenje. Stoga se u radu postavlja pitanje u kojoj je mjeri takvo ustavno uređenje, prema dostupnim pokazateljima, adekvatno za državu u kojoj je došlo do "tragičnog sukoba u regionu" (rata u BiH 1992–1995), te da li je Ustav Bosne i Hercegovine, trideset godina nakon

završetka, pružio dovoljan temelj za daljnji razvoj i napredovanje prema euroatlantskim integracijama?

Ključne riječi: demokratska i pravna država, Bosna i Hercegovina, Evropska konvencija o ljudskim pravima, euroatlantske integracije, ustavno uređenje

Uvod

Bosna i Hercegovina (u daljnjem tekstu: BiH) je prije rata 1992–1995. bila savremena, demokratska i pravna država koja je poštovala ljudska prava i nije imala teritorijalne pretenzije prema drugim državama. Da bismo ocijenili ustavno uređenje BiH trideset godina nakon rata, potrebno je imati kratki uvid u Ustav Republike BiH, koji pokazuje da je to bila država savremeno razvijene parlamentarne demokracije, s jakim i funkcionalnim državnim institucijama u vidu dvodomnog parlamenta koji je predstavljao i građane i općine kao svojevrsne regione, s Vladom i Predsjedništvom te Vrhovnim i Ustavnim sudom RBiH. Svi temeljni principi moderne demokracije kao što su to predstavnička vladavina, podjela vlasti na bazi trojnog evropskog antiunitarističkog vertikalnog uređenja (država, općine i mjesne zajednice) te pravosudni sistem s brojnim katalogom temeljnih ljudskih prava i sloboda, bili su prisutni u tadašnjoj RBiH. Upravo je njeno međunarodno priznanje došlo na temelju odluka Arbitražne komisije Evropske zajednice, buduće Evropske unije (u daljnjem tekstu: EU), koja je BiH priznala kao suverenu i nezavisnu državu u međunarodno priznatim granicama. Takvo je priznanje uslijedilo kada se Arbitražna komisija uvjerila da je upravo prema Ustavu iz 1974. godine s Amandmanima iz 1990. godine BiH bila "suverena demokratska država ravnopravnih građana, da je pravna i demokratska država koja je u stanju da štiti ljudska prava (...) te da je BiH pružila sva uvjeravanja da nema nikakve teritorijalne pretenzije prema susjednim državama i obavezala se da će primjenjivati Povelju UN-a, Završni akt iz Helsinkija, Pakt UN-a o građanskim i političkim pravima i sve druge međunarodne akte koji garantiraju prava i slobode" (Sadiković, 2016: 106). Isto ustavno uređenje dovelo je i do prijema države BiH u UN, 22. 5. 1992. godine.

S druge strane, rat kao "tragični sukob u regionu" (1992–1995) (RBiH / RH / SRJ, 1995: Preambula) završio je u BiH prvom vazdušnom intervencijom NATO-a *Deliberate Force*, nakon čega je potpisan Opći okvirni sporazum za mir u BiH (1995, u daljnjem tekstu: DMS). BiH je u okviru Aneksa 4 DMS-a dobila Aneksom 4 novi Ustav, pa se u radu postavlja pitanje u kojoj je mjeri takvo ustavno uređenje adekvatno za daljnji razvoj i napredak države prema euroatlantskim integracijama. Država BiH, međunarodno priznata 22. 5. 1992. godine, "nije imala historijsku sreću da se, nakon proglašenja suverenosti i nezavisnosti, razvija u miru" (Pejanović, 2021: 120). U tom je smislu važno naglasiti, da:

> gledano iz ugla BiH UN nisu bile kadre, uslijed vlastite krize i stanja svijeta u kojem su se našle posljednjih nekoliko godina (1992–1995. op. a.), da spriječe nijednu balkansku agresiju a kamoli da ostvare sve one druge, suptilnije zadatke, koji bi snažno pomogli da svijet dođe ponovno do neke svoje snošljive ravnoteže i stabiliteta u okolnostima dinamičnog razvoja, koji to neprestano, po prirodi stvari otežava (...) bosanskohercegovačka kriza nije prouzrokovala krizu Ujedinjenih nacija, nego je samo pomogla da se realno sagleda krizno stanje koje traje od početka i ispoljava se na različite načine. (Sadiković, 1995: 67-69)

Organizacija UN je mogla spriječiti rat u BiH i o tome upravo govori izjava generala Briquemonta "da bi Ujedinjene nacije, da istinski žele okončati rat u Bosni, rasporedile mnogo jače snage i dale im precizniji mandat, posebno kada je Generalna skupština priznala Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu državu u maju 1992. godine" (Arria, 2023: 205). Trideset godina poslije situacija kako u pogledu BiH tako i UN-a se nije mnogo promijenila i država BiH kao članica i UN kao organizacija su i dalje nedovoljno učinkoviti. Zbog toga je izrazito vidljiva potreba promptne reforme Organizacije UN-a za koju Generalni sekretar UN-a A. Guteress ističe: "Vrijeme je da obnovimo naše multilateralne institucije, zasnovane na jednakosti, solidarnosti i univerzalnosti, u skladu s ekonomskom i političkom realnošću 21. stoljeća, u skladu sa Poveljom UN-a i principima međunarodnog prava." (Federalna.ba, 2023)

Kriterij za kvalitetu ustavnog uređenja

Utvrditi kriterij vrijednosti određenog ustavnog sistema svakako nije jednostavan posao. U tom smislu N. W. Barber navodi da ono što je važno jest kakvu je državu ustav proizveo te pojašnjava da je "primarni zadatak unapređenja blagostanja svog naroda izvor uspješnosti ustava" (Barber, 2022: 23) pa se samim tim postavlja krucijalno pitanje: U kojoj je mjeri Aneks 4 – Ustav BiH unaprijedio blagostanje naroda BiH te da li je proizveo državu u kojoj su svi pojedinci pod jurisdikcijom države ravnopravni u svojim pravima? J. Isensee govori o međunarodnopravnom pojmu države jednakom u cijelom svijetu i navodi da, "ako je dakle svaka država danas organizirana kao jedinstvo odlučivanja i moći, ustav regulira kome pripada državna moć, kako se raspodjeljuju ovlasti u odlučivanju, kojim ciljevima ona treba služiti, koje granice mora poštovati". U Evropi i razvijenom svijetu danas "vrijednost jednog ustavnog sistema u cjelini ili pojedinih rješenja posebno, mjeri se pouzdanim pokazateljima kao što su ekonomski rast, bruto nacionalni dohodak, tehnološki razvitak, sposobnost države da se uklapa u globalizacijske tokove itd." (Sadiković, 2015: 119), dok E. Burke upozorava na to da "jedan ustav, ako želi biti valjan, mora počivati na priznavanju svojih građana, te da se to priznavanje ne može postići tačku po tačku – u vrijeme donošenja ustava – nego se mora steći vremenom i kroz historijska iskustva i dokazivanja" (Burke u Vorländer, 2012: 17). Najveći broj autora se slaže da Aneks 4 – Ustav BiH nije priznat niti od strane svojih

građana jer nije prošao demokratsku legitimaciju, niti se u historijskom smislu u proteklih trideset godina iskustveno dokazao. Naprotiv, primjena dosadašnjeg ustavnog uređenja dovela je BiH do "zarobljene i neefikasne" države, gdje "državne institucije koje nisu sposobne ili nemaju volju da odgovore potrebama građana, zbog prisustva korupcije, nedostatka kapaciteta ili resursa, kao i odsustvo mehanizama odgovornosti, identifikovani su kao faktori koji snažno doprinose stvaranju plodnog tla za izazivanje nestabilnosti koja može voditi i pojavi otvorenih konflikta" (Blagovčanin, 2024: 15).

Kada govorimo o kvaliteti ustava, moramo se zapitati da li su ustavi "magični pergamenti (...) ili manje više neučinkovit list papira?" (Vorländer, 2012: 12). Stoga su karakteristike dobrog ustava danas, između ostalog, podjela vlasti, predstavnička demokracija, zaštita temeljnih ljudskih prava građana, vladavina prava, neovisnost sudstva, što dalje upućuje i na prilagodljivost, odgovornost, sveobuhvatnost i preciznost. Primjera radi, Savezna Republika Njemačka je u maju 2024. godine obilježila sedamdeset i pet godina od usvajanja Temeljnog zakona (*Grundgesetz*, 23. 5. 1949), koji je jedan od najkvalitetnijih ustava u svijetu, upravo po uspjehu koji država ostvaruje (Fragile State Index). Ustav Savezne Republike Njemačke može se promijeniti samo dvotrećinskom većinom poslanika njemačkog *Bundestaga i Bundesrata* i u proteklih sedamdeset i pet godina promijenjen je nekoliko puta. Međutim, M. Sabrow smatra da "to nije trebao biti trajni ustav, nego prije svega prijelazno rješenje dok se njemačkom stanovništvu ne omogući da se slobodno odluči na život u zajednici kao cjelina" (Fürstenau, 2024). Njemački Ustav je i danas izrazito popularan, što dokazuje najnovije istraživanje u kojem "81 posto ispitanika smatra da se Temeljni zakon dokazao, a samo šest posto su suprotnog mišljenja" (Fürstenau, 2024). Aneks 4 je Ustav bosanskohercegovačke države u proteklih trideset godina, nema demokratski legitimitet, usvojen je na stranom jeziku, nikada nije službeno preveden, sadrži diskriminacijske odredbe, ustanovio je izrazito slabe državne institucije, nema Vrhovni sud BiH čime dolazi do nejednakosti ljudi pred zakonom i do sada nikada nije promijenjen, osim Amandmana br. 1, kojim se u Ustav BiH dodaje Brčko distrikt.[1]

[1] Brčko distrikt Bosne i Hercegovine, koji postoji pod suverenitetom Bosne i Hercegovine i spada pod nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine onako kako te nadležnosti proizilaze iz ovog ustava, čija je teritorija u zajedničkoj svojini (kondominiju) entiteta, jedinica je lokalne samouprave s vlastitim institucijama, zakonima i propisima i s ovlaštenjima i statusom konačno propisanim odlukama Arbitražnog tribunala za spor u vezi s međuentitetskom linijom razgraničenja u oblasti Brčkog. Odnos između Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i institucija Bosne i Hercegovine i entiteta može se dalje urediti zakonom koji donosi Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. (OHR Brčko, 2009)

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine i presude Evropskog suda za ljudska prava

Bosanskohercegovački Ustav zajedno s DMS je proklamirao najviši nivo zaštite ljudskih prava i sloboda, temeljeći se na poštovanju ljudskog dostojanstva, slobodi, jednakosti, miru, pravdi, pomirenju, demokratskim organima vlasti i pravičnim procedurama kojima se najbolje stvaraju miroljubivi odnosi unutar pluralističkog društva,[2] i to je upravo ono na čemu treba da se zasniva moderno demokratsko i pravno ustavno uređenje, koje se, prvobitno, trebalo najviše posvetiti svim licima pod državnom jurisdikcijom. Evropski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) u presudi Sejdić/Finci ustanovio je diskriminaciju u ustavnom uređenju BiH, jer se prema Aneksu 4 Ustava BiH svaki pojedinac pod jurisdikcijom države mora izjasniti pripadnikom jednog od samo tri "konstituentna" naroda, kako bi se mogao kandidirati za Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH i Predsjedništvo BiH. Aplikanti koji su bili lica romskog i jevrejskog porijekla, i nisu se htjeli izjašnjavati kao pripadnici tri konstituentna naroda, spriječeni su da se kandidiraju na spomenute funkcije. Ipak, ESLJP, i pored donošenja presude u korist aplikanata, naglašava da:

> se ovim pravilom isključivanja postigao bar jedan cilj koji je općenito kompatibilan s općim ciljevima Konvencije, kako je sadržano u preambuli Konvencije, a to je uspostavljanje mira. Kada su sporne ustavne odredbe donesene, na terenu je došlo do vrlo krhkog primirja. Cilj ovih odredbi je bio da se zaustavi brutalni sukob obilježen genocidom i etničkim čišćenjem. Priroda tog sukoba je bila takva da je bilo neophodno pristati na "konstituentne (op. a.) narode" (tj. Bošnjake, Hrvate i Srbe) kako bi se osigurao mir. (Evropski sud za ljudska prava, 2009: par. 45)

ESLJP je u presudi Azra Zornić protiv BiH sam zaključio da:

> osamnaest godina nakon završetka tragičnog sukoba, ne može postojati bilo kakav razlog za održavanje na snazi spornih odredbi. Sud očekuje da će se bez daljnjeg odgađanja uspostaviti demokratsko uređenje. S obzirom na potrebu da se osigura stvarna politička demokracija, Sud smatra da je došlo vrijeme za politički sistem koji će svakom građaninu Bosne i Hercegovine osigurati pravo da se kandidira na izborima za Predsjedništvo i Dom naroda Bosne i Hercegovine, bez diskriminacije po osnovu etničke pripadnosti i bez davanja posebnih prava "konstituentnim narodima" (op. a.) uz isključivanje manjina ili građana Bosne i Hercegovine. (Evropski sud za ljudska prava, 2014: par. 43)

Međutim, da li je i pored konstatacije ESLJP, trideset godina poslije potpisivanja DMS, šesnaest godina nakon donošenja presude Sejdić-Finci i osamnaest godina nakon presude Azra Zornić protiv BiH, "uspostavljanje mira" još uvijek cilj koji je

[2] Preambula Aneksa 4 Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, alineja 1–3.

kompatibilan s EKLJP? Može li se reći da se u sadašnjem trenutku, trideset godina poslije, još uvijek radi o zaustavljanju brutalnog sukoba obilježenog genocidom i etničkim čišćenjem, pa se etničko-teritorijalne diskriminacijske odredbe i dalje primjenjuju? Ili je, možda, ipak konačno došlo vrijeme u kojem će svi pojedinci pod jurisdikcijom države uživati temeljna ljudska prava i slobode, kao i drugi građani svih evropskih država, članica VE i EU? Da li je danas, trideset godina nakon implementacije mira, bosanskohercegovačko društvo bliže poštivanju ljudskog dostojanstva, slobodi, jednakosti, pravdi, miru, toleranciji i pomirenju ili je stvarna situacija potpuno drugačija?

> Imperativ je da Bosna i Hercegovina krene naprijed s dugo očekivanim ustavnim reformama, uključujući izvršenje presuda Evropskog suda za ljudska prava. Takve transformacijske reforme bi konačno ponudile mogućnost rješavanja etničkih podjela, secesionističkih prijetnji i kršenja ljudskih prava koja prožimaju Daytonski ustav, a istovremeno bi podržale demokratske reforme u skladu sa vladavinom prava. (N1 BiH, 2024)

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine i jačanje demokratskih institucija

BiH je u februaru 2016. godine podnijela zahtjev za članstvo u EU, a u decembru 2022. godine od Evropskog vijeća dobila status zemlje kandidata. U decembru 2023. godine otvoreni su i pristupni pregovori s BiH, pod uvjetom da država dostigne određeni neophodni stepen usklađenosti s kriterijima za članstvo. Ono što je zabrinjavajuće jest da s aktuelnim ustavnim uređenjem u tom pitanju ništa nije urađeno u proteklih trideset godina implementacije mira, ni nakon prijema u članstvo Vijeća Evrope (2002) niti nakon ostvarenog kandidatskog statusa i otvaranja uvjetnih pregovora (2023). Evropska komisija u svom najnovijem Izvještaju iz 2024. godine navodi da su "diskriminatorni elementi ustavnog uređenja i izostanak integriteta i izbornog procesa negativno uticali na provedbu izbora" (Evropska komisija, 2024) pa se odmah postavlja pitanje kako je moguće da država u kojoj se dogodio rat sadrži diskriminatorne elemente u svom ustavnom uređenju. Zar diskriminacija svih osoba pod jurisdikcijom države – građana pridonosi miroljubivim i demokratskim uvjetima? U proteklih dvadeset i tri godine, od ulaska BiH u VE i potpisivanja EKLJP-a, ESLJP je diskriminaciju utvrdio u više navrata, nakon čega je BiH upozorena da promptno izvrši usklađivanje Aneksa 4 – Ustava BiH s odredbama EKLJP i pripadajućim protokolima. S obzirom na to da se radi o državi u kojoj je počinjen genocid, bilo je za očekivati da će se to izvršiti u najkraćem mogućem roku. Međutim, i pored odobrenih finansijskih sredstava u okviru akcionih planova VE, takvo usklađivanje nikada nije izvršeno.

Aneks 4 – Ustav BiH je donesen u želji da se podstakne opće blagostanje i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i unapređenje tržišne privrede,

pa je u tom smislu od rata do danas (2021, op. a.) EU uložila više od 3,5 milijardi eura (Zvijerac, 2021) i nesumnjivo da je u velikoj mjeri pomogla BiH u poslijeratnoj obnovi. Ono što ipak ostaje ključno jest da BiH i poslije trideset godina obnove i ulaganja nije postala samoodrživa i da je još uvijek upitno da li je BiH s trenutnim ustavnim uređenjem sposobna da temeljito ojača demokratske institucije, što je zahtjev brojnih rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, i samim tim izvrši kriterije iz Kopenhagena te unaprijedi ekonomiju i osigura dobro stanje svojih građana? Šef delegacije EU i specijalni predstavnik EU u BiH L. Soreca smatra da je "riječ o izgradnji društva, gdje svaki građanin odlučuje o svojoj sudbini, gdje se podržava pravna država i gdje se u potpunosti ostvaruje potencijal ove zemlje" (N1 BiH, 2025). Da li je, zaista, riječ o takvom društvu u kojem svaki građanin ima pravo da putem aktivnog i pasivnog biračkog prava odluči o svojoj sudbini, iako je pred BiH minimalno pet neizvršenih presuda ESLJP, koji je egzaktno utvrdio da je Aneks 4 – Ustav BiH suprotan EKLJP te da sadrži brojne diskriminacijske odredbe? Da li bosanskohercegovačko društvo suštinski može podržavati pravnu državu i ostvarivati svoj puni potencijal i pored činjenice da je poslijeratno ustavno uređenje ostavilo državu BiH bez Vrhovnog suda s nedovršenom pravosudnom piramidom i udvajanjem nadležnosti, što se protivi temeljnom ustavnom principu podjele vlasti?

Aneks 4 – Ustav BiH je upravo u odnosu na to pozicionirao temeljna ljudska prava i slobode propisane čl. II. 2. Aneksa 4 – Ustava BiH na najviši mogući nivo te propisao direktnu primjenljivost EK i njen prioritet nad svakim drugim pravom. Upravo je ta odredba trebala da bude početni korak harmonizacije državnog Ustava i zakonodavstva s evropskim standardima. Međutim, trideset godina poslije, BiH u pogledu zaštite ljudskih prava nije ostvarila vidljiv napredak, pa je Izvještajem o napretku BiH utvrđeno da je ESLJP "utvrdio povrede EKLJP koje su se odnosile na pravo na pravično suđenje, zaštitu imovine i opću zabranu diskriminacije" zahtijevajući "ustavne amandmane kojim bi se osigurala jednakost političkih prava svim građanima" (Evropska komisija, 2024: 42). U tom pogledu pojedini autori smatraju, da "posljedice oružanog konflikta, pored vidljivih negativnih efekata koji se odnose na neposredna ljudska stradanja, razaranje fizičke infrastrukture i uništavanje ekonomskih potencijala, prisutne su i u manje uočljivim oblicima koji imaju dugoročne štetne posljedice za društveni razvoj" kao što je to "fragmentacija društva po etničkim, kulturnim ili vjerskim osnovama, koje u suštini označavaju gubitak socijalne kohezije i povjerenja i čije posljedice dugoročno oblikuju odnose u društvu i politička kretanja" (Blagovčanin, 2024: 8).

BiH je novim ustavnim uređenjem dobila izrazito slabe državne institucije pa stoga M. Pejanović navodi da je "država preslaba, a entiteti prejaki. Blokade odlučivanja u parlamentarnim tijelima su učestale. Kriza u socijalnom i ekonomskom razvoju je sve veća. Rješenje je moguće tražiti u izvođenju reforme, zapravo u promjeni dejtonskog Ustava Bosne i Hercegovine." (Pejanović, 2015: 131). VE je uputilo veći broj rezolucija, gdje se poseban akcenat stavlja na jačanje državnih institucija,

tj. snaženje države BiH, te pripremu i donošenje novog ustava uz direktnu pomoć Evropske komisije za demokraciju putem prava (u daljnjem tekstu: Venecijanska komisija) (Sadiković, 2013: 3-18). Izgradnja državnih institucija bila je i tema za vrijeme bosanskohercegovačkog predsjedavanja Vijećem sigurnosti (2011), kada se razgovaralo o temi Postkonfliktna izgradnja mira: izgradnja institucija, gdje je tadašnji prvi čovjek UN-a Ban Ki Moon naglasio "da je izgradnja institucija opremljenih za poštivanje ljudskih prava – suštinski element procesa izgradnje mira", dok je ambasador Peter Viting mišljenja "da se pri tome ne radi samo o 'izgradnji institucija' ili 'izgradnji države' već upravo o obnovi 'socijalnog miljea'" (Avdović, 2011). Umjesto da se zajedničkim snagama domaćih i međunarodnih aktera u proteklih trideset godina implementacije mira radilo na izgradnji i jačanju državnih institucija i obnovi socijalnog miljea, došli smo do situacije u kojoj Venecijanska komisija zaključuje da "s tako slabom državom, BiH neće biti u stanju ostvariti bitan napredak na putu ka evropskim integracijama" (Venice Commission, 2010: par. 26).

Izgradnja i jačanje državnih institucija postali su jedan od najvažnijih dijelova Globalnih ciljeva održivog razvoja UN-a u okviru poglavlja "Mir, pravda i snažne institucije" (Pavić-Rogošić, 2015: 23, cilj br. 16). I ovog puta se moramo upitati zašto se u BiH postupilo suprotno svemu navedenom, kada su snažne državne institucije u ustavnom uređenju, pored ostalog, jedina garancija za sve ljude u BiH, posebno za temeljnu zaštitu njihovih ljudskih prava i sloboda. Dosadašnje ustavno uređenje bez urgentnih ustavnih promjena nije u stanju da osigura ni izgradnju mira, a kamoli obnovu socijalnog miljea. BiH treba, više nego ikada do sada, reformu svog ustavnog uređenja usklađivanjem svojih odredbi s EKLJP, na temelju brojnih rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, ali i same EU, koja, u jednom od najtežih geopolitičkih trenutaka, i dalje "'žali' zbog činjenice da politički akteri (nefunkcionalne državne institucije op. a.) još nisu proveli potrebne izmjene ustava i izbornog zakona kako bi ih uskladili s Europskom konvencijom o ljudskim pravima" (Europski parlament, 2025: 20). Naprotiv, trideset godina nakon implementacije mira visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH C. Schmidt konstatuje da se u BiH odvija "izvanredna kriza – najteža od Dejtona" (B. H., 2025). Više je nego očigledno da je jedan od razloga otežane obnove društva ili "socijalnog miljea" nakon rata neprilagođeno ustavno uređenje, koje je "samo vrlo slaba ovlaštenja dodijelio državi BiH, a većinu ovlaštenja ostavio na dva entiteta" (Vijeće Evrope, 2005: par. 6).

Bosna i Hercegovina i međunarodna zajednica

S obzirom na utvrđenu ulogu međunarodne zajednice, koju u BiH predstavljaju Visoki predstavnik (Aneks 10 DMS), Vijeće za implementaciju mira, Odbor voditelja vodećih međunarodnih organizacija, višenacionalne snage za vojnu provedbu mira EUFOR Althea (OHR, Međunarodna zajednica u BiH), Ured Vijeća

Evrope, Delegacija Evropske unije i Specijalni predstavnik Evropske unije, pojedini autori smatraju da je sam kredibilitet "međunarodne zajednice" u BiH u odnosu na ovlaštenja i obaveze prema BiH postao više nego upitan. Stoga O. Fernandez poentira nedostatak kohezije između navedenih institucija, smatrajući da je ustavna reforma samo formalnost, a ne zapravo simptom bosanskohercegovačke nefunkcionalnosti te nezainteresiranosti EU da se prilagodi okolnostima i uzme u obzir "kompleksnu socijalnu i političku realnost strukture države kako bi predvidjela aktivno učešće njenih građana" (Fernandez, 2015, 12).

Drugi, kao što su to S. Keil i A. Kudlenko, DMS su ocijenili kao "najgori mogući scenario koji treba izbjegavati pod svim okolnostima": "Prelako je kriviti Dayton za sve probleme s kojima se Bosna danas suočava, ali je on postavio temelje na kontradiktornim okvirima i paradoksalnim odredbama. Bez pronalaska zajedničke definicije što je Bosna i Hercegovina kao država i kako se ona može najbolje prilagoditi etničkoj, vjerskoj, kulturnoj i društvenoj raznolikosti zemlje, može se predvidjeti da će u Bosni biti malo ili nimalo napretka." (Keil / Kudlenko, 2015; 17). Dok A. Kartsonaki ocjenjuje državu BiH kao "nestabilno mirnu", što suštinski upućuje da je "zemlja etnički podijeljena, dok je ta podjela opterećena političkim i ekonomskim nevoljama koje su pogoršane niskim životnim standardom, korumpiranim institucijama i propagandom", autor upozorava i na mogućnost izbijanja nasilnog sukoba koji se ipak može spriječiti sve dok "ne postoji okidač za sukob" (Kartsonaki, 2016).

BiH je država koja egzistira na temelju DMS i već trideset godina implementira mir. Ako je "cilj izgradnje mira ne samo zaustavljanje konflikta, već i kreiranje kapaciteta za kulturu pravednog mira" (Schirch, 2012: 45), šta se, onda, zapravo, dogodilo u BiH? Da li se u proteklom periodu učinilo sve što se moglo da se BiH izgradi kao pravna i demokratska država, koja štiteći ljudska prava i slobode stvara kulturu pravednog mira, ili se dogodilo upravo suprotno? U tom smislu još 1998. godine Ć. Sadiković je posebno naglasio kako vrijeme odmiče, a progresa nema: "svjesni smo da se iz neprava ne može izvesti pravo – *Ex injuria jus non oritur* (...) potrebno je, znači, pokušati pronaći razloge za ovo krajnje nehumano i tragično stanje u kojem se nalazi narod BiH, bez obzira na to da li su uzroci u BiH ili van BiH, u njenom užem i svakako najširem okruženju, koje se obično naziva međunarodna zajednica" (Sadiković, 1998a: 9), dok M. Pejanović naglašava da je "intervencija međunarodne zajednice sa ciljem izgradnje mira u Bosni i Hercegovini dovela do internacionalizacije izgradnje državnosti BiH i to unutar istorijskog procesa integracije države Bosne i Hercegovine u EU" (Pejanović, 2015: 134). U tom smislu Venecijanska komisija egzaktno smatra da inicijativa za promjenu Ustava BiH može doći iz inostranstva (Venice Commission, 2010: par. 34), dok sam proces evropske integracije sadrži temeljna pravila i principe, koji su dio jurisprudencije ESLJP i trebaju predstavljati mapu puta za ustavnu reformu (Venice Commission, 2010: par. 24).

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine zasnovano na etničko-teritorijalnim diskriminacijskim odredbama

Pitanje koje se posebno postavlja jest da li sadašnje ustavno uređenje, zasnovano na etničko-teritorijalnim diskriminacijskim odredbama potvrđenim od strane ESLJP, sprečava ili podstiče osjećaj nesigurnosti i neprijateljstva u i među zajednicama, članovima različitih grupa, i to posebno na temelju njihovog etničkog identiteta i mjesta prebivališta? Da li se svi pojedinci pod jurisdikcijom države mogu stvarno osjećati sigurno i zaštićeno, sa zagarantovanim temeljnim ljudskim pravima i slobodama, iako se DMS suštinski oslanja na međunarodne dokumente, koji predstavljaju najveće dostignuće u pogledu zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda, kao što su to Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt UN-a o građanskim i političkim pravima, kao i Pakt o ekonomskim, kulturnim i socijalnim pravima, Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama i, posebno, EKLJP, koja je prema čl. II. 2. Aneksa 4 – Ustava BiH direktno primjenljiva i ima prioritet nad svakim drugim pravom?

U BiH je oštećeno "ne samo tkivo države nego i suptilno složeno socijalno tkivo (...) pa bi restitucija prava i sloboda morala značiti i regeneraciju tog tkiva" (Sadiković, 1998b: 33). Da li se ta činjenica trebala i morala uvažiti pri samoj izmjeni ustavnog uređenja 1995. godine, kada je Ustav Republike BiH, uz manje prilagodbe, mogao osigurati i prijem u EU, tadašnju Evropsku zajednicu? Pojedini autori čak tvrde da se "tokom gotovo dvije decenije od potpisivanja DMS, država stvorena na temeljima ovog Sporazuma pokazala nesposobnom da zemlji osigura političko, ekonomsko i socijalno blagostanje. Jedno od najgorih dešavanja bio je veliki pad industrijske proizvodnje i zaposlenosti, dok je ukupan broj nezaposlenih penzionera i državnih službenika u preglomaznom administrativnom aparatu zemlje uveliko porastao" (Sadiković / Bebler, 2015: 65), ali se istovremeno i pitaju radi li se o "budućnosti jedne iluzije ili iluziji jedne budućnosti" (Solioz, 2015: 41).

Doprinos Evropske komisije za demokraciju putem prava ustavnom uređenju u Bosni i Hercegovini

Nakon svega navedenog, već dugo vremena ostaje otvoreno jedno od najvažnijih pitanja, a to je, upravo, zašto se Evropska komisija za demokraciju putem prava (u daljnjem tekstu: Venecijanska komisija) nije angažovala na izradi novog Ustava za BiH, iako je to jedna od njenih glavnih zadaća od samog utemeljenja? Venecijanska komisija od svog osnivanja 1990. godine pa do usvajanja Statuta 1992. godine nudi "pravo" kao temeljnu garanciju u službi demokracije te kroz svoj rad, posebno u kontekstu demokratske tranzicije, pomaže državama koje trebaju uskladiti svoje pravne ili državne institucije s temeljnim evropskim standardima, i to u područjima demokracije, ljudskih prava i vladavine prava. Na nivou šefova država i vlada 2023. godine kroz Deklaraciju iz Reykjavika, Venecijanska komisija je ojačala svoju

poziciju i proširila opseg djelovanja (Council of Europe, 2023). Ciljevi Komisije su, prije svega, jačanje i razumijevanje pravnih sistema država učesnica, naročito u svrhu približavanja tih sistema; promoviranja prava i demokracije; analiziranje problema koji se pojave radom demokratskih institucija i njihovo jačanje i razvoj (Venice Commission, 2002: art. 1(1)).

Prvo Mišljenje o prijemu BiH u VE br. 234 o zahtjevu BiH za prijem u članstvo Evrope iz 2002. godine direktno je zahtijevalo od BiH da "razmotri u roku od godinu dana, uz pomoć Evropske komisije za demokraciju putem prava (Venecijanske komisije) legislativu o izborima u svjetlu standarda Vijeća Evrope, te je revidira gdje je to potrebno" (Parlamentarna skupština, 2002: par. IV.B) te da bi "državne institucije trebalo ojačati na račun institucija na entitetskom nivou, ukoliko bude potrebno i revizijom Ustava u tom cilju" (Parlamentarna skupština, 2002: par. 4). Na taj je način ustavno uređenje BiH dobilo pisano svjedočanstvo da nije u skladu s evropskim standardima i principima iz člana 3 Statuta Vijeća Evrope te da daljnji angažman cjelokupnog društva i međunarodnih institucija prisutnih u BiH na čelu s visokim predstavnikom u pogledu reformi treba ići u pravcu jačanja državnih institucija.

Venecijanska komisija je u više navrata pozvana Rezolucijama Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (između ostalog 1513 iz 2006) ne samo da pomogne pri donošenju ustavnih promjena nego i da izradi novi ustav do kraja 2010. godine. Osim Mišljenja Venecijanske komisije o ustavnoj situaciji u BiH i ovlaštenjima Visokog predstavnika iz 2005. godine i Amandmana iz 2006. godine, dvadeset i tri godine poslije, u tom smislu još uvijek ništa nije urađeno. Brojni autori pa i D. Pettigrew stoga smatraju da bi upravo sada, trideset godina poslije, visoki predstavnik "trebao angažirati Evropsku komisiju za demokraciju putem prava (Venecijansku komisiju) da sarađuje s Radnom grupom koja uključuje građanske organizacije na izradi Ustava koji bi bio u skladu s demokratskim principima u EU. Takve demokratske reforme koje podržavaju ljudska prava i vladavinu prava postavile bi temelje za mirnu građansku budućnost i građane jedinstvene Bosne i Hercegovine" (N1 BiH, 2024).

Zaključak

Država BiH koju je proizveo Aneks 4 – Ustav BiH nakon trideset godina njegove primjene ne samo da nije unaprijedila blagostanje svog naroda nego nije pokazala rezultate niti u ekonomskom rastu, bruto nacionalnom dohotku, tehnološkom razvitku i sl. Aneks 4 – Ustav BiH nije priznat od strane svojih građana, nije prošao demokratsku legitimaciju i nije se ni historijski niti iskustveno dokazao. Pokazalo se da nema ni temeljne karakteristike dobrog ustava koji je baziran na predstavničkoj demokraciji, podjeli vlasti, zaštiti temeljnih ljudskih prava i sloboda te kompletnom pravosudnom sistemu. ESLJP je vrlo precizno ustvrdio etničko-teritorijalne

diskriminacijske odredbe, a BiH je potpisivanjem EKLJP (1992) direktno preuzela obavezu da se povinuje konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kojem je stranka.

Nakon trideset godina implementacije mira i primjene DMS može se zaključiti da BiH nije izvršila presude ESLJP, iako je danom potpisivanja DMS u cijelosti trebala uskladiti svoj Ustav i zakonodavstvo s odredbama EKLJP, koje su direktno primjenljive i imaju prioritet nad svakim drugim pravom (čl. II. 2 Ustava). Na taj bi način svi pojedinci pod jurisdikcijom države postali jednaki pred zakonom. VE i EU zajedno s visokim predstavnikom međunarodne zajednice još više imaju obavezu da za bosanskohercegovačke građane osiguraju univerzalno i stvarno poštivanje ljudskih prava te da istinski pomognu u regeneraciji kako države tako i samog bosanskohercegovačkog društva. S obzirom na to da se jedinstvo evropskih članica nakon II svjetskog rata uspostavilo upravo većim jedinstvom država članica na temelju daljnjeg provođenja temeljnih ljudskih prava i sloboda, na BiH, kao najveću žrtvu tragičnog sukoba u regionu, jednostavno se mora primijeniti isti princip, tj. uspostaviti jedinstvo bosanskohercegovačke države uz najveći standard temeljnih ljudskih prava i sloboda.

Bosanskohercegovačko društvo je trideset godina poslije sve dalje od poštivanja ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti, pravde, mira, tolerancije i pomirenja. Iako je BiH 2022. godine dobila status kandidata i 2023. godine otvorila uvjetne pregovore, sve više se udaljava od dugo očekivanih reformi, dok je, naprotiv, sve više vidljiva fragmentacija društva po svim osnovama. Ustavno uređenje BiH je napravljeno na način da oslabi državne institucije, iako su izgradnja i jačanje državnih institucija postali dio Globalnih ciljeva UN-a. Moramo se, dakle, osloniti u potpunosti na stavove Venecijanske komisije i tražiti onu vrstu pomoći koju su nam obavezni dati svi oni već poznati direktni akteri međunarodne zajednice u BiH.

Trideset godina implementacije mira ne smije rezultirati "najtežim kriznim stanjem", nego se ponovno mora potvrditi duboka vjera u sve ono što čini temelje pravde i mira u svijetu, a to su stvarna politička demokracija i zajedničko shvaćanje i poštivanje temeljnih ljudskih prava i sloboda, kako je to i propisano EKLJP, čiji je potpisnik, sa svim pravima i obavezama, država BiH. Samo na taj bi se način BiH svrstala u red modernih, pravnih, demokratskih, ekonomskih i socijalnih država, kako Vijeća Evrope tako i EU.

Jačanjem države BiH kroz savremeno demokratsko i pravno ustavno uređenje jača se i prvenstvena supsidijarna odgovornost države da osigura prava i slobode iz EKLJP, ali da istovremeno, koristeći državni princip polja slobodne procjene, dozvoli nadzor ESLJP u onim slučajevima gdje to bude potrebno. Međutim, ni sada neće biti kasno, ako se to izvrši na pravi način, uz pomoć svih u BiH prisutnih međunarodnih institucija na čelu s Visokim predstavnikom. Čim prije se država BiH osposobi za samostalno djelovanje i održivi razvoj, tim prije će svi pojedinci pod jurisdikcijom države osjetiti da pripadaju istim nastojanjima,

naslijeđu političkih tradicija, ideala, slobode i vladavine prava kojem pripadaju sve države članice kako Vijeća Evrope tako i EU te da ista pravila vrijede kako za navedene države tako i za BiH. EKLJP i njena direktna primjena u BiH i prioritet nad svakim drugim pravom moraju biti svjetlo na kraju tunela, a ne izuzetak u odnosu na državu BiH.

Buduće ustavno uređenje države Bosne i Hercegovine kao međunarodnopravna, ali i integracijska obaveza može ići u dva pravca, i to usaglašavanjem svih diskriminacionih etničko-teritorijalnih odredbi Aneksa 4 – Ustava BiH s odredbama EKLJP ili donošenjem novog ustava zajedno s Venecijanskom komisijom. ESLJP je već u više navrata ustanovio da je u BiH došlo vrijeme u kojem je potrebno uspostaviti demokratsko uređenje i osigurati stvarnu političku demokraciju, pa bi trideset godina poslije to trebao biti glavni pravac napredovanja i regeneracije bosanskohercegovačkog društva i države.

Literatura

Arria, Diego (2023) *Usporeni genocid u Bosni*, VKBI, Sarajevo.

Avdović, Erol (2011) Kako izgraditi institucije za održavanje mira u post-konfliktnim društvima?, *Deutsche Welle*, 22. 1. 2011. https://www.dw.com/bs/kako-izgraditi-institucije-za-odr%C5%BEavanje-mira-u-post-konfliktnim-dru%C5%A1tvima/a-14779656 (1. 6. 2025)

B. H. (2025) Schmidt u Vijeću sigurnosti UN-a: BiH se suočava s najtežom krizom od Dejtona, ali opasnost od rata ne postoji, *Klix*, 6. 5. 2025. https://www.klix.ba/vijesti/bih/schmidt-u-vijecu-sigurnosti-un-a-bih-se-suocava-s-najtezom-krizom-od-dejtona-ali-opasnost-od-rata-ne-postoji/250506161 (1. 6. 2025)

Barber, N. W. (2022) Resolution and Accommodation in the Good Constitution, u: Jackson, Vicki C.; Dawood, Yasmin (ur.) *Constitutionalism and a Right to Effective Government? Comparative Constitutional Law and Policy*, Cambridge University Press, 23-33. https://www.cambridge.org/core/books/abs/constitutionalism-and-a-right-to-effective-government/resolution-and-accommodation-in-the-good-constitution/8F5AC5031C79C7707FFF00216F752D6F (29. 5. 2025)

Blagovčanin, Srđan (2024) *Bosna i Hercegovina: Zarobljena država i zarobljeno društvo*, Transparency International Bosna i Hercegovina. https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/02/Bosna-i-Hercegovina-Zarobljena-drzava-i-zarobljeno-drustvo-WEB-3.pdf (5. 6. 2025)

Council of Europe (2023) Reykjavik declaration. United around our values. Reykjavík Summit 16-17 May 2023, 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe. https://rm.coe.int/4th-summit-of-heads-of-state-and-government-of-the-council-of-europe/1680ab40c1 (12. 9. 2025)

Europski parlament (2025) P10_TA(2025)0156, Izvješća Komisije o Bosni i Hercegovini za 2023. i 2024. godinu, Rezolucija Europskog parlamenta od 9. srpnja 2025. o izvješćima Komisije o Bosni i Hercegovini za 2023. i 2024. (2025/2018(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0156_HR.pdf

Evropska komisija (2024) Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2024, Brisel, 8. 11. 2024. SWD(2024)691 final. https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjesce-o-bosni-i-hercegovini-za-2024-godinu_1730986501.pdf (31. 5. 2025)

Evropski sud za ljudska prava (2009) Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacije br. 27996/06 i 34836/06), Presuda, Strasbourg, 22. decembra 2009. https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Sejdic-i-Finci-protiv-BiH.pdf

Evropski sud za ljudska prava (2014) Predmet Zornić protiv Bosne i Hercegovine (Aplikacija br. 3681/06), Presuda, Strasbourg, 15. 7. 2014. godine. https://hudoc.echr.coe.int/languageisocode%22:%5B%22BOS%22%5D,%22appno%22:%5B%223681/06%22%5D,%22documentcollectionid2%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-155436%22%5D%7D?i=001-155436

Federalna.ba (2023) Gutteres naglasio značaj reformi međunarodnih institucija, 19. 9. 2023. https://federalna.ba/guterres-naglasio-znacaj-reformi-medunarodnih-institucija (10. 9. 2025)

Fernandez, Oscar (2015) Creating Fertile Ground for Constitutional Reform? A review of Public Statements by the International Community on Constitutional Reform in Bosnia and Herzegovina. https://www.academia.edu/11240218/Creating_Fertile_Ground_for_Constitutional_Reform_A_Review_of_Public_Statements_by_the_International_Community_on_Constitutional_Reform_in_Bosnia_and_Herzegovina (7. 9. 2025)

Fragile State Index. https://fragilestatesindex.org (2. 6. 2025)

Fürstenau, Marcel (2024) Njemačka – 75 godina Temeljnog zakona, *Deutsche Welle*, 23. 5. 2024. https://www.dw.com/hr/njema%C4%8Dka-75-godina-temeljnog-zakona/a-69147474 (2. 6. 2025)

Kartsonaki, Argyro (2016) Twenty Years After Dayton: Bosnia-Herzegovina (Still) Stable and Explosive, *Civil Wars*, Vol. 18, No. 4, 488-516. https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13698249.2017.1297052?needAccess=true (7. 9. 2025)

Keil, Soeren; Kudlenko, Anastasiia (2015) Bosnia and Herzegovina twenty years after Dayton: complexity born of paradoxes, *International Peacekeeping*, vol. 22, no. 5, 1-19. https://www.academia.edu/93569915/Bosnia_and_Herzegovina_20_Years_after_Dayton_Complexity_Born_of_Paradoxes (7. 9. 2025)

KESS (1990) Pariška povelja za novu Europu usvojena na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji, Pariz, 21. studenoga 1990. godine. https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/pariska_povelja_za_novu_europu.pdf

N1 BiH (2024) Dr. David Pettigrew: Visoki predstavnik u BiH se opire demokratskim principima u BiH za koje bi se trebao zalagati, 4. 6. 2024. https://n1info.ba/vijesti/dr-david-pettigrew-visoki-predstavnik-se-opire-demokratskim-principima-u-bih-za-koje-bi-se-trebao-zalagati (5. 6. 2025)

N1 BiH (2025), Soreca: Hoće li 2025. biti prekretnica za BiH?, 3. 1. 2025. https://n1info.ba/vijesti/soreca-hoce-li-2025-biti-prekretnica-za-bih (5. 6. 2025)

OHR Brčko (2009) Brčko distrikt u Ustavu BiH, *OHR*, 26. 3. 2009. https://www.ohr.int/brcko-distrikt-u-ustavu-bih-2 (5. 6. 2025)

OHR, Međunarodna zajednica u BiH. https://www.ohr.int/medunarodna-zajednica-u-bih-2/ (7. 9. 2025)

Parlamentarna skupština (2002) Mišljenje br. 234 (2002) Zahtjev Bosne i Hercegovine za članstvo u Vijeću Evrope. https://www.esiweb.org/pdf/bridges/bosnia/CoE_OpinionBosnianapplicationBH.pdf

Pavić-Rogošić, Lidija (prir.) (2015) *Novi izazov. Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030*, Odraz. https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/03/globalni-ciljevi_or_final_web.pdf

Pejanović, Mirko (2015) *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo.

Pejanović, Mirko (2021) Referendum građana BiH 1992. godine predstavlja izraz demokratske volje građana za suvereni nezavisni državno-pravni status Bosne i Hercegovine u istorijskom vremenu disolucije SFRJ, u: Pejanović, Mirko, *Državnost Bosne i Hercegovine u XX i XXI stoljeću: studije, članci, intervjui*, University Press, Sarajevo.

RBiH, RH, SRJ (1995) Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. https://propisi.ks.gov.ba/sites/propisi.ks.gov.ba/files/opci_okvirni_sporazum_za_mir_u_bosni_i_hercegovini.pdf

Sadiković, Ćazim (1995) *Sumrak Ujedinjenih nacija*, Međunarodni centar za mir, Sarajevo.

Sadiković, Ćazim (1998a) *Ljudska prava bez zaštite. Rat protiv BiH i ljudska prava*, Bosanska knjiga, Sarajevo.

Sadiković, Ćazim (1998b) Mogućnosti regeneracije bosanskohercegovačke državnosti, u: Sadiković, Ćazim (ur.) *Državnost Bosne i Hercegovine i Dejtonski mirovni sporazum, monografija. Naučni skup na temu "Državnost Bosne i Hercegovine i Dejtonski mirovni sporazum" je održan 10. aprila 1998. godine u Sarajevu*, Pravni fakultet, Sarajevo.

Sadiković, Lada (2013) Reforma Ustava Bosne i Hercegovine u svjetlu rezolucija Vijeća Evrope u periodu 2002–2013. godine, *Pregled*, god. 2, br. 2, 11-26.

Sadiković, Lada (2015) Venecijanska komisija o Ustavu Bosne i Hercegovine, *Kriminalističke teme*, god. XXII, br. 3–4, 119-124.

Sadiković, Lada (2016) Parlamentarna demokracija kao uvjet pristupanja Evropskoj uniji, u: Sadiković, Lada, *Ogledi o Ustavu Bosne i Hercegovine*, Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99, Sarajevo.

Sadiković, Lada; Bebler, Anton (2015) Zur Verabschiedung einer neuen Verfassung von Bosnien und Herzegovina, *Europaische Rundschau*, no. 4, 63-68.

Schirch, Lisa (2012) *Priručnik za stratešku izgradnju mira. Vizija i okvir za pravedni mir*, Fondacija Mirovna akademija, Sarajevo. https://www.mirovna-akademija.org/rma/images/2012/prirucnikzastrateskuizgradnjumira-web.pdf

Solioz, Christophe (2015) Europa – Bosnien Eine Retrospektive, *Europaische Rundschau*, no. 4, 41-46.

Venice Commission (2002) European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Resolution res (2002) 3 adopting the revised Statute of the European commission for democracy through law, CDL (2002) 27, Council of Europe, Strasbourg, 27 February 2002. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2002)027-e

Venice Commission (2010) European commission for democracy through law (Venice commission), Report on constitutional amedment, CDL-AD(2010)001 Adopted by the Venice Commission at its 81st Plenary Session (Venice, 11-12 December 2009), Council of Europe, Venice Commission, Strasbourg, 19 January 2010, https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)001-e

Vijeće Evrope (2005) Evropska komisija za demokratiju kroz pravo (Venecijanska komisija) Mišljenje o ustavnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i ovlaštenjima Visokog predstavnika, CDL-AD (2005) 004, Venecija, 11. mart 2005. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2005)004-bos

Vorländer, Hans (2012) *Ustav: ideja i historija*, University Press – Magistrat, Sarajevo.

Zvijerac, Predrag (2021) Od rata do danas EU uložila više od 3,5 milijardi eura u BiH, *Radio Slobodna Evropa*, 1. 10. 2021. https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-rat-eu-integracije-ipa/31487868.html (5. 6. 2025)

ANU BiH
АНУ БиХ

CONSTITUTIONAL ARRANGEMENT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA THIRTY YEARS AFTER THE DAYTON PEACE AGREEMENT

Lada Sadiković
Full Professor
University of Sarajevo – Faculty of Criminalistics, Criminology and Security Studies
lsadikovic@fkn.unsa.ba
ORCID: 0000-0002-1593-5736

Abstract: The leaders of the European countries gathered in Paris, back in 1990, in order to free the whole of Europe from the "legacy of the past" with the idea of creating a "new era of democracy, peace and unity". However, a few months later, instead of a new era of democracy and peace and unity, there was a war in the former Yugoslavia, especially in the former Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina, where a "tragic conflict in the region" took place, as the war is officially called in BiH. Before the war, the Republic of BIH was a modern, democratic and legal state, which respected human rights and had no territorial pretensions towards other states, as pointed out in Opinion no. 4. Arbitration Commissions of the Conference for Peace in the former Yugoslavia. With its organization at that time, Bosnia and Herzegovina met most of the conditions for joining the European Community, today's European Union, which could be achieved after minor amendments to the Constitution of the SR BiH from 1974. The war in Bosnia and Herzegovina ended with a historic NATO air intervention called "Deliberate Force", after which the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (1995) was initialed at the Ohio Air Force Base in Dayton and signed in Paris (1995), which consisted of eleven annexes, while Bosnia and Herzegovina received its "new" constitutional arrangement within Annex 4 of the General Framework Agreement for Peace. Therefore, the paper raises the question, to what extent is such a constitutional arrangement, according to the available indicators, adequate for a country in which there was a "tragic conflict in the region" (the war in BIH 1992–1995), and whether the Constitution of Bosnia and Herzegovina, thirty years after its completion, provided a sufficient basis for further development and progress towards Euro-Atlantic integration?

Keywords: democratic and legal state, Bosnia and Herzegovina, European Convention on Human Rights, Euro-Atlantic integration, constitutional arrangement